

10.

TROSKA O OCHRONĘ ŚRODOWISKA NATURALNEGO

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Dbanie o środowisko naturalne bezpośrednio wpływa na jakość życia człowieka. Przyjęte systemy wartości oraz przyjmowane normy prowadzą do kształtowania się indywidualnej wiedzy na temat otaczającego nas świata przyrody, ale także stosunku do niej. Dlatego tak ogromną rolę odgrywa poszerzanie wiedzy ekologicznej młodzieży na każdym etapie edukacji. Tym bardziej, że współczesny człowiek nastawiony jest na realizację własnych interesów i racjonalnie kalkuluje korzyści i straty podejmowanych działań. Mimo wzrostu świadomości ekologicznej, poziom aprobaty degradacji środowiska nieznacznie maleje.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Odpowiedzialność i troska o środowisko naturalne.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Przekonanie uczniów o konieczności ekologicznego trybu życia, tj. oszczędzania wody, energii, zmniejszenia ilości odpadów.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Inicjatywy na rzecz ochrony środowiska w regionie.
- Jak na środowisko naturalne wpływa styl życia?
- Życ z przyrodą w zgodzie?

1.5. ZADANIA DLA UCZNIĄ, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Człowiek musi korzystać z zasobów przyrodniczych Ziemi, ale powinien to robić oszczędnie.
- Aktywna postawa w poczynaniach związanych z ochroną przyrody.
- Każdy człowiek powinien żyć zgodnie z naturą.

→ ZASADY

- Interesuję się ekologią i pogłębiam wiedzę na ten temat.
- Chętnie włączam się w akcje związane z ochroną środowiska w mojej okolicy.
- Dbam o środowisko naturalne w moim otoczeniu.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Rodzice są dla dzieci przykładem ekologicznego stylu życia.
- Kontakt z przyrodą wspomaga zdrowie człowieka.
- Świadome robienie zakupów wspomaga ekologię.

→ ZASADY

- Staram się, by moja rodzina żyła w zgodzie z przyrodą.
- Dbam o to, by moja rodzina wspólnie spędzała czas na łonie natury.
- Zachęcam dzieci do ekologicznego stylu życia.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Szkoła jest instytucją dbającą o środowisko naturalne.
- Szkoła włącza się w akcje promujące ochronę środowiska.
- Nauczyciel chętnie podejmuje tematy związane z troską o środowisko.

→ ZASADY

- Zachęcam uczniów do dbania o środowisko naturalne.

- Organizują udział całej klasy w akcjach związanych z ochroną środowiska, np. Sprzątanie świata – Polska.
- Prowadzą lekcje poświęcone zagadnieniom proekologicznym.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Nauczyciel proponuje uczniom dyskusję na temat: Jak możemy dbać o środowisko naturalne w naszym najbliższym otoczeniu? Aby zachęcić uczniów do rozmowy, sam rozpoczyna dyskusję, wskazując, że problem skażonego środowiska i zmian w klimacie dotyczy wszystkich ludzi, choć wielu zaprzecza temu. Innym wydaje się, że nic nie mogą zmienić. Nic bardziej mylnego. Otóż każdy z nas może wiele. Aby uzmysłowić to uczniom nauczyciel stara się pobudzić ich wyobraźnię. Gdyby każdy z nich wyrzucił papieraek na podłogę, z pewnością wszyscy by to zauważyli. I w drugą stronę. Gdyby cała klasa wybrała się w miejsce, gdzie leżą śmieci i każdy podniósł choćby papieraek, to po chwili zauważylibyśmy, że śmieci jest mniej. Ile takich klas, szkół, miast, państw jest na świecie? Ilu jest młodszych, starszych, którzy – każdy z osobna – mają wpływ na to, jak wygląda nasza planeta. Uczniowie wymieniają się spostrzeżeniami i prowadzą swobodną dyskusję.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Uczniowie wykazują zainteresowanie problematyką ochrony środowiska naturalnego. Chętnie podejmują konkretne działania na rzecz ekologii. Są świadomi zagrożeń wynikających z postępowania wbrew porządkowi naturalnemu. Rozmawiają z rodzicami na temat ochrony środowiska i wspólnie zastanawiają się, co mogą zrobić.

1.10. ZAGROŻENIA

Ingerencja w środowisko naturalne z pominięciem zasad ekologii prowadzi do powstawania toksycznych odpadów, ścieków, hałasu, emisji pyłów i gazów do atmosfery oraz zmniejszenia ilości zasobów naturalnych. Tym samym powoduje zanieczyszczanie powietrza, wód i gleby, przyczynia się do zmian klimatu i ukształtowania terenu. Uczeń nie dostrzega innych znaczeń swego środowiska naturalnego, poza celami doraźnego użycia i zużycia. Nie dba więc o swoje środowisko i nie angażuje się w akcje związane z ekologią.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

KWIATKI ŚW. FRANCISZKA Z ASYŻU

” I oto w obliczu wielu mieszczan, którzy przyszedli na ten cud patrzeć, wyszedł wilk naprzeciw Świętego Franciszka z otwartą paszczą.

Święty Franciszek, zbliżając się doń, uczynił znak krzyża świętego i przywołał go ku sobie, i rzekł: „Pójdź tu, bracie wilku. Rozkazuję ci w imię Chrystusa nie czynić nic złego ni mnie, ni nikomu”. I dziw! Ledwo Święty Franciszek uczynił znak krzyża, straszliwy wilk zamknął paszczę i stanął.

A kiedy Święty Franciszek wydał rozkaz, podszedł łagodnie jak baranek i położył się u stóp Świętego Franciszka. Wówczas Święty Franciszek rzekł: „Bracie wilku, wyrządzasz wiele szkód w tej okolicy i popełniłeś moc złego, niszcząc i zabijając wiele stworzeń bez pozwolenia Boga. A zabijałeś i pożerałeś nie tylko zwierzęta, lecz śmiałeś zabijać i ludzi, stworzonych na podobieństwo Boskie. Przeto zasłużyłeś na stryczek, jako złodziej i zbójca najgorszy, i lud cały krzyczy i szemrze przeciw tobie i cała okolica jest tobie wroga. Lecz zawrę, bracie wilku, pokój między tobą a nimi, byś ich nie krzywdził więcej, a oni przebaczą ci wszelką urazę dawną i ani ludzie, ni psy nie będą cię już prześladować”.

Po tych słowach okazywał wilk ruchami ciała, ogona i oczu, że zgadza się na to, co mu rzekł Święty Franciszek, i że będzie tego przestrzegał.

↑ Kwiatki św. Franciszka z Asyżu, tłum. L. Staff, cyt. za: M. Chmiel, A. Cisowska, J. Kościerzyńska, H. Kusy, A. Wróblewska, *Ponad słowami. Podręcznik do języka polskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum*. 1, cz. 1, wydaw. Nowa Era, Warszawa 2019, s. 240.

KOMENTARZ

Święty Franciszek nie był typowym dla epoki średniowiecznej świętym. Wprawdzie wyrzekł się bogactwa, ale nie wyrzekł się świata i radości życia. Franciszka charakteryzowało to, że bezwarunkowo akceptował wszystko, co stworzone przez Boga. Zachwycał się pięknem natury. Kochał ludzi i uważał, że jego obo-

wiązkiem jest pomagać ubogim i cierpiącym, również zwierzętom – mniejszym braciom.

Do dnia dzisiejszego Franciszek cieszy się niesłabnącą popularnością. Jego styl życia nadal inspiruje wielu ludzi do tego, by służyć ubogim, troszczyć się o zwierzęta i dbać o przyrodę. Papież Jan Paweł II ogłosił go patronem obrońców praw zwierząt i ekologów.

III. NAUCZANIE

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

Filozofia zaczęła zajmować się środowiskiem życia człowieka dopiero w ostatniej dekadzie XX wieku, nastąpiło to w 1986 roku tuż po awarii elektrowni atomowej w Czarnobylu. Ta katastrofa uświadomiła całemu światu, jakie zagrożenia mogą powodować tzw. brudne technologie. Odtąd również w Polsce kwestia degradacji środowiska i jej negatywnego wpływu na zdrowie ludzi stała się ważna. W pierwszej kolejności tematykę ochrony środowiska podjęli filozofowie techniki, ponieważ byli najlepiej przygotowani do tego. Dołączyli do nich filozofowie nauk przyrodniczych, humanistycznych i etycy, którzy zajmują się odpowiedzialnością inżynierów i naukowców za skutki odkryć i wynalazków. Tak powstała grupa inicjatorów badań nad relacją między człowiekiem a jego środowiskiem.

„Najpierw przedmiotem badań filozofów było środowisko przyrodnicze, ponieważ jego dewastacja rodzi o wiele groźniejsze skutki dla przeżycia niż środowisko społeczne i dlatego, że pojęcie środowiska oznaczało tylko środowisko przyrodnicze, zwane «naturalnym». Potem, kiedy naturalnym okazało się również środowisko społeczne, stało się ono też obiektem badań filozofów. W końcu w skład filozofii środowiska weszła również filozofia ochrony środowiska”¹.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Ekologia zajmuje się badaniem wzajemnego oddziaływania organizmów żywych na siebie oraz na środowisko przyrodnicze. Każdy człowiek ma obowiązek troszczyć się o środowisko, w którym żyje, podobnie jak dba o własne zdrowie i zdrowie swoich bliskich, troszczy się o dom, własną rodzinę i innych ludzi. Jednak nie zawsze tak się dzieje w życiu społecznym, bo nie każdy wie jak powinien o to środowisko dbać. Przed pedagogiką właśnie stoi zadanie edukacji ekologicznej oraz badania poziomu świadomości obywateli na temat ekologii.

„Podstawowym celem pedagogiki ekologicznej jest budowanie naukowych podstaw postępowania pedagogicznego zmierzającego do przedstawienia środowiska przyrodniczego jako wartości nadrzędnej dla człowieka, dla jego zdrowia i życia. Dąży ona także do uświadomienia człowiekowi, jakie zagrożenia może przynieść przyszłość. Ważne jest także wskazanie, jak należy rozpoznawać degradację, jak jej zapobiegać i jak chronić środowisko, by zagrożenia nie doprowadziły do niezidentyfikowanego strachu i obaw u człowieka, które w efekcie mogą stać się przyczyną chorób psychosomatycznych”².

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

Współczesne nauki odkrywają stopniowo, że poszczególne elementy świata zależą od siebie i wzajemnie się przenikają. Człowiek i jego życie jest zależne od kondycji środowiska naturalnego. Kwestie te są szczególnie istotnie dzisiaj, gdy środowisko naturalne znajduje się w kryzysie. Współczesny świat potrzebuje psychologii, która spojrzy na człowieka i jego relację z naturą.

„Psychologia potrzebuje ekologii, czyli zdecydowanego poszerzenia kontekstu postrzegania kondycji człowieka o elementy środowiska naturalnego.

-
1. A. Leszkowska, *Różne oblicza filozofii środowiska* [online], 23.09.2020, „Sprawy Nauki”, <https://www.sprawynauki.edu.pl/archiwum/dzialy-wyd-elektron/288-filozofia-el/4382-rozne-oblicza-filozofii-srodowiska> [dostęp: 31.07.2022].
 2. L. Tuszyńska, *Edukacja ekologiczna w perspektywie zrównoważonego rozwoju*, „Studies in Global Ethics and Global Education” 2017, nr 7, s. 55.

Inspirująca rola ekologii jako nauki o relacjach między organizmem a jego środowiskiem ma jeszcze inny wymiar, który stanowi niejako drugą stronę tej samej monety. Jest nim wyraźniejsze zaakcentowanie zmiany, która już częściowo dokonała się w psychologii, głównie w psychologii środowiskowej oraz niektórych szkołach psychoterapeutycznych. Chodzi tutaj o podejście systemowe, które zasadniczo różni się od podejścia atomistycznego charakterystycznego szczególnie dla początków uprawiania naukowej psychologii³.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Problem degradacji środowiska naturalnego był obecny od zawsze w nauczaniu Kościoła. We współczesnym świecie ekologia stała się przedmiotem szczególnej refleksji teologów katolickich. Niewątpliwie, wielkim wydarzeniem była publikacja encykliki *Laudato si* papieża Franciszka, którą określono – pierwszą encyklikę ekologiczną. Jest to pierwszy dokument papieski w pełni poświęcony tematyce ekologii. Została ona pozytywnie przyjęta również w kręgach pozachrześcijańskich. W dokumencie tym papież Franciszek wskazuje płaszczyzny dialogu i współpracy na rzecz ekologii.

„Pojęcie ekologii integralnej, którym operuje Ojciec Święty, jest bowiem ściśle związane z biblijną koncepcją Boga, człowieka i świata stworzonego. [...] Najbardziej rozpoznawalną cechą ekologii integralnej jest poszerzenie zakresu refleksji i działań ekologicznych o element antropologiczny. Nie tylko świat zwierząt i roślin, nie tylko woda i powietrze, ale także człowiek podlega ekologii. W ten sposób zostaje przewyciężone tradycyjne, modne, ale zawężone spojrzenie ekologiczne, nie obejmujące człowieka, lub traktujące go w oderwaniu od reszty świata przyrody”⁴.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

Gdy odrywamy się od codziennego życia, nierzadko gorączkowego, a czasem niestety alienującego, w tych pełnych spokoju górskich miejscowościach możemy odkrywać w pięknie stworzenia wielkość Boga i człowieka; słyszymy też wezwanie, by żyć w głębszej harmonii ze Stwórcą wszechświata. Stając wobec majestatu gór, czujemy potrzebę traktowania natury z większym szacunkiem.

3 R. Kulik, *Środowisko człowieka jako źródło wielowymiarowej stymulacji*, „Chowanna” 2005, t. 1(24), s. 115.

4 M. Karczewski, *Biblijna teologia stworzenia jako źródło ekologii integralnej*, „Studia Elbląskie” 2016, nr 17, s. 135-136.

Zarazem ta głębsza świadomość wartości wszechświata skłania nas do refleksji nad niegodziwością licznych form profanacji środowiska, której przyczyną jest często karygodna lekkomyślność. Współczesny człowiek, gdy ulega fascynacji fałszywymi mitami, traci z oczu bogactwo i potencjał życia ukryty w stworzeniu – tym przedziwnym darze Bożej opatrności, przeznaczonym dla wszystkich ludzi.

↑ Jan Paweł II, *Stworzenie ukazuje wielkość Boga i człowieka. Rozważanie przed modlitwą «Anioł Pański»*, 14.07.1996 [online], 2, „Opoka.org.pl”, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/ap_14071996.html [dostęp: 31.07.2022].

” *To, w jaki sposób człowiek traktuje środowisko naturalne, wpływa na to, jak traktuje samego siebie, i na odwrót. Stanowi to wezwanie dla dzisiejszego społeczeństwa, by poważnie zweryfikowało swój styl życia. W wielu częściach świata skłania się ono ku hedonizmowi i konsumpcjonizmowi, pozostając obojętne na wynikające z tego szkody. Potrzebna jest rzeczywista zmiana mentalności, która nas skłoni do przyjęcia nowych stylów życia, «w których szukanie prawdy, piękna i dobra oraz wspólnota ludzi dążących do wspólnego rozwoju byłyby elementami decydującymi o wyborze jakości konsumpcji, oszczędności i inwestycji». Każde naruszenie solidarności i przyjaźni obywatelskiej powoduje szkody ekologiczne, podobnie jak degradacja środowiska wywołuje niezadowolone w relacjach społecznych. Przyroda, zwłaszcza w naszych czasach, jest*

tak bardzo włączona w procesy społeczne i kulturowe, że niemal nie stanowi już zmiennej niezależnej. Pustynnienie i zubożenie pod względem produkcyjnym niektórych obszarów uprawnych jest również skutkiem zubożenia zamieszkującej je ludności i jej zacofania. Dynamizując rozwój ekonomiczny i kulturalny tej ludności, chroni się również naturę. Poza tym, ileż zasobów naturalnych zniszczyły wojny! Pokój w narodach i między narodami umożliwiłby również lepszą ochronę natury. Zagarnianie zasobów, zwłaszcza wody, może wywoływać poważne konflikty między społecznościami, których to dotyczy. Pokojowa umowa co do wykorzystywania zasobów może ocalić przyrodę i jednocześnie dobrobyt zainteresowanych społeczeństw.

↑ CV 51.

” Świadomość powagi kryzysu kulturowego i ekologicznego musi przełożyć się na nowe nawyki. Wiele osób wie, że obecny postęp oraz zwyczajne nagromadzenie rzeczy i przyjemności nie wystarcza, aby ludzkie serce obdarzyć sensem i radością. Równocześnie nie potrafią one jednak zrezygnować z tego, co oferuje rynek. W krajach, które powinny wytworzyć największe zmiany w nawykach

konsumenckich, młodzi ludzie mają nową wrażliwość ekologiczną i są wielkoduszni, a niektórzy z nich w godny podziwu sposób walczą na rzecz ochrony środowiska. Wzrastali oni jednak w środowisku niezwykle wysokiej konsumpcji i dobrobytu, utrudniającym rozwój innych nawyków. Dlatego mamy do czynienia z wyzwaniem edukacyjnym.

↑ LS 209.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

Wtedy wilk zamieszka wraz z barankiem,
pantera z koźlęciem razem leżeć będą,
cielę i lew paść się będą pospołu
i mały chłopiec będzie je poganiał.
Krowa i niedźwiedzica przestawać będą ze sobą przyjaźnie,
młode ich razem będą legały.
Lew też jak wół będzie jadał słomę.
Niemowlę igrać będzie na gnieździe kobry,
dziecko włoży swą rękę do kryjówki żmii.
Zła czynić nie będą ani działać na zgubę
po całej świętej mej górze,
bo kraj się napelni znajomością Pana,
na kształt wód, które przepelniają morze.

↑ Iz 11,6-9.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Podstawowa prawda, której Pismo święte i Tradycja nie przestają nauczać i wysławiać, głosi, że „świat został stworzony dla chwały Bożej. Bóg stworzył wszystko wyjaśnia św. Bonawentura – „nie po to, by powiększyć chwałę, ale by ją ukazać i udzielić jej”. Jedyńm powodem, dla którego Bóg stwarza, jest Jego miłość i dobroć: „Kluczem miłości otworzył swoją dłoń, by dokonać dzieła stworzenia”. Sobór Watykański I wyjaśnia:

„Jedyny i prawdziwy Bóg, w swojej dobroci i swoją wszechmocną potęgą, nie dla powiększenia lub osiągnięcia własnego szczęścia, ale dla objawienia swojej doskonałości przez dobra, jakich udziela stworzeniom, całkowicie wolną decyzją, od początku czasu, stworzył z nicości dwa rodzaje stworzeń: stworzenia duchowe i materialne”.

↑ KKK 293.

V. LITERATURA

- Benedykt XVI, *Encyklika «Caritas in veritate». O integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie*, Wydawnictwo M, Kraków 2009.
- Franciszek, *Encyklika Laudato si'.* *W trosce o wspólny dom*, wydaw. Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015.
- Jan Paweł II, *Stworzenie ukazuje wielkość Boga i człowieka. Rozważanie przed modlitwą «Anioł Pański»*, 14.07.1996 [online], „Opoka.org.pl”, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/ap_14071996.html [dostęp: 31.07.2022].
- Karczewski M., *Biblijna teologia stworzenia jako źródło ekologii integralnej*, „Studia Elbląskie” 2016, nr 17, s. 135–146.
- Koniecznyński J., Zarzycki R., *Ochrona powietrza w teorii i praktyce*, wydaw. Instytut Podstaw Inżynierii Środowiska PAN, Zabrze 2004.
- Kulik R., *Środowisko człowieka jako źródło wielowymiarowej stymulacji*, „Chowania” 2005, t. 1(24), s. 108–120.
- Kwiatki św. Franciszka z Asyżu, tłum. L. Staff, cyt. za: M. Chmiel, A. Cisowska, J. Kościerzyńska, H. Kusy, A. Wróblewska, *Ponad słowami. Podręcznik do języka polskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum. 1, cz. 1*, wydaw. Nowa Era, Warszawa 2019, s. 239–240.
- Leszkowska A., *Różne oblicza filozofii środowiska* [online], 23.09.2020, „Sprawy Nauki”, <https://www.sprawynauki.edu.pl/archiwum/dzialy-wyd-elektron/288-filozofia-el/4382-rozne-oblicza-filozofii-srodowiska> [dostęp: 31.07.2022].
- Między niebem a ziemią. Ku etyce ekologicznej*, red. A. Dyduch-Falniowska, M. Grzegorzczak, Z. Kijas, Z. Mirek, wydaw. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2000.
- Poller T., *Bóg, człowiek, natura. Problematyka ekologiczna w nauczaniu Jana Pawła II*, Wydawnictwo Instytutu Botaniki PAN–TPN, Kraków–Zakopane 2001.
- Tuszyńska L., *Edukacja ekologiczna w perspektywie zrównoważonego rozwoju*, „Studies in Global Ethics and Global Education” 2017, nr 7, s. 43–56.
- Zięba S., *Historia myśli ekologicznej*, wydaw. TN KUL, Lublin 2004.

